

Yritysrahoitteinen tutkimus yliopistossa

Pelkkä into ja sitoutuminen eivät takaa tutkimusyhteistyön johtavan menestystuotteiksi, sillä menestys on riippuvainen tutkimuksella aikaansaaduista tuloksista.

 Yrityksen ja yliopiston sopimismahdollisuuksia rajaavat sopimusoikeudelliset ja kilpailuoikeudelliset säännöt, mutta korkeakoulukeksintölaissa ei ole asetettu tutkimusyhteistyösopimuksille muotovaatimuksia. Korkeakoulukeksintölakia koskevassa hallituksen esityksessä (HE 259/2004) on todettu, että lailla ei puututa yritysten ja korkeakoulujen välisiin sopimusjärjestelyihin, ja osapuolilla on oikeus sopia yksittäisten tutkimusyhteistyösopimusten ehdot haluamallaan tavalla.

Yrityksen ja yliopiston sopiessa tutkimusyhteistyöstä kyseinen tutkimus kuuluu sopimustutkimuksen piiriin, ja yliopistolla on oikeus ottaa tutkimuksen tuloksiin oikeudet korkeakoulukeksintölain 7 §:n mukaisesti. Oikeudet voidaan esimerkiksi siirtää yliopistosta tutkimusta rahoittaneelle yritykselle tutkimusyhteistyö- ja lisenssisopimuksessa yksilöidyllä käyttöoikeudella ja sopimuksen mukaista korvausta vastaan.

Tyypillisesti tutkimussopimus koostuu yksityiskohtaisesta käsitelmäritellystä sisältävästä osasta, osapuolten tutkimusveloitteita koskevista määräyksistä, tausta-aineiston (*background*) käyttöä ja tutkimustulosten (*foreground*) omistusta koskevista määräyksistä, tutkimuksen hinnoittelusta ja yleisistä sopimuslausekkeista. Tutkimusyhteistyösopimuksen yhteydessä saatetaan myös sopia materiaalin siirrosta (*Material transfer agreement, MTA*), jos tutkimusaineistoja siirrellään osapuolten laboratoriorien välillä. Voidaan myös tehdä lisenssisopimus tai sopimus omistusoikeuksien luovuttamisesta tutkimustuloksiin, jossa yhteydessä myös mahdollisesti lisensoidaan oikeuksia tausta-aineistoihin tutkimustulosten jatkokehittämisestä tai kaupallista hyödyntämistä varten.

Kilpailuvaikutukset arvioitava tapauskohtaisesti

Vaikka tutkimusyhteistyöjärjestelyillä pyritään edistämään teknistä ja taloudellista kehitystä,

myös yritysten ja yliopistojen tutkimusyhteistyö voi periaatteessa johtaa tilanteisiin, joissa sovitun järjestely muodostaa kielletyn kilpailunrajoituksen. Uusi kilpailulaki (948/2011) tuli voimaan 1.11.2011.

Jos tutkimusyhteistyöjärjestely ja sen sisältämä kilpailunrajoitus on omiaan vaikuttamaan Euroopan unionin jäsenvaltioiden väliseen kauppaan, sovelletaan järjestelyn arvioinnissa Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen (SEUT) 101 artiklaa. Yritysrahoitteisten tutkimusprojektien sopimukset ovat kilpailulainsäädännön terminologian mukaan tutkimus- ja kehityssopimuksia.

Arvioitaessa tutkimus- ja kehityssopimusten mahdollisia kilpailuvaikutuksia EU:n tasolla SEUT 101 artiklan tulkinnassa hyödynnetään komission tiedonantoa, jonka kolmannessa luvussa käsitellään tutkimusyhteistyösopimuksia.

Tutkimus- ja kehityssopimuksia koskevan ryhmäpoikkeusasetuksen 2 artiklan mukaan SEUT 101 artiklan 1 kohtaa ei sovelleta tutkimusyhteistyösopimukseen, jos asetuksessa säädetyt edellytykset täyttyvät. Tutkimusyhteistyösopimuksen osapuolilla on velvollisuus osoittaa SEUT 101 artiklan 3 kohdan mukaisen edellytysten olemassaolo, jos sopimuksen katsotaan vaikuttavan haitallisesti kilpailuolosuhteisiin.

Tutkimusyhteistyösopimuksen tulisi tuottaa tehokkuusetuja esimerkiksi osapuolten resurssien yhdistämisen myötä ja kustannussäästöinä. Sopimuksen pitäisi lisäksi olla välttämätön tehokkuusetujen saavuttamiseksi, ja kuluttajille tulisi jäädä kohtuullinen osuus sopimuksella saavutettavasta hyödyistä.

Tutkimussopimusten ehdoissa vaaditaan tarkkuutta

Yritysten ja yliopistojen tuottamat palvelut täydentävät toisiaan. Tutkimus- ja kehitysoikeuksien toteuttaminen yhteistyössä yliopiston kanssa voi olla tehokkaampaa kuin tut-

kimuksen toteuttaminen yrityksen sisäisesti. Mahdolliset kilpailuoikeudelliset seuraamukset voivat yhteisissä tutkimushankkeissa seurata lähinnä sellaisista tutkimussopimusten ehdoista, jotka rajoittavat kielletyllä tavalla yliopiston jatkotutkimusmahdollisuuksia ja vaikuttavat siten kielteisesti innovaatiotoimintaan.

Tutkimusyhteistyön markkinavaikutusten arvioinnissa on merkitystä teknologian kehitysvaiheella ja tutkimusyhteistyön tavoitteilla. Teknologian kehityksen varhaisen vaiheen tutkimushankkeita koskevat tutkimussopimukset eivät tyypillisesti kuulu SEUT 101 artiklan 1 kohdan soveltamisalaan. Vaikutukset markkinoiden hintoihin tai tuotantoon ovat suhteellisen epätodennäköisiä myös, jos tutkimushankkeen tavoitteena on kehittää täysin uusi tuote tai teknologia, joka luo omat uudet markkinansa.

Käytännössä biolääketieteen alalla elinkeinoelämän ja yliopistojen uusiin, innovatiivisiin tutkimustuloksiin tähtäävät tutkimushankkeet tuottavat alkuvaiheen tutkimustuloksia, jotka saattavat olla vielä vuosikymmenen päässä varsinaisesta kaupallisesta sovelluksesta ja hyödyntämisestä markkinoilla.

Jos yritys ulkoistaa yliopiston suoritettavaksi tutkimusprojektin, jossa tutkimus on suunnattu nykyisten tuotteiden tai teknologioiden parantamiseen tai edelleen kehittämiseen, tutkimuksen mahdolliset kilpailuoikeudelliset vaikutukset kohdistuvat kyseisten tuotteiden tai teknologioiden merkityksellisiin markkinoihin. Kun yrityksen sopimuskomppanina on yliopisto, jolla ei ole markkina-asemaa tuotteen tai teknologian markkinoilla, eikä sen voida katsoa olevan edes potentiaalinen kilpailija kyseisillä markkinoilla, mahdolliset kilpailuoikeudelliset vaikutukset kyseisillä markkinoilla ovat epätodennäköisiä.

Tutkimussopimuksessa saattaa olla ehtoja, jotka rajoittavat kohtuuttomasti osapuolten toimintamahdollisuuksia, ja sen myötä sopimus voi jäädä ryhmäpoikkeusasetuksen

ulkopuolelle ja SEUT 101 artiklan 1 kohdan mukaisessa arvioinnissa muodostaa kilpailunrajoituksen. Ryhmäpoikkeusasetuksessa on säädetty yritysten ja yliopistojen tutkimusyhteistyöjärjestelyjä silmällä pitäen mahdollisuudesta sopia siitä, että yritys saa yksinomaiset hyödyntämisoikeudet tutkimuksen tuloksiin, kunhan yliopistolle, joka ei tavallisesti osallistu tulosten hyödyntämiseen, jätetään oikeus käyttää tutkimustuloksia tieteellistä jatkotutkimusta varten. Sopimuksessa voidaan kilpailuoikeuden estämättä sopia tutkimustehtävien jaosta ja tutkimuksen hinnoittelusta.

Tutkimussopimuksessa ei kuitenkaan saa rajoittaa yliopiston mahdollisuuksia tehdä tutkimusta kyseiseen tutkimusprojektiin liittyvällä alalla tai tutkimusprojektin päätyttyä sillä alalla, jota tutkimus koskee. Jos tutkimussopimukseen on otettu tällainen ehto, ryhmäpoikkeusasetusta ei sovelleta, ja tutkimussopimuksen kilpailuoikeudelliset vaikutukset ratkaistaan SEUT 101 artiklan perusteella.

Julkaisemista ei tule turhaan pitkittää

Tutkimussopimusten kaupallisia ehtoja neuvoteltaessa julkaisemista koskevat määräykset voivat tuntua varsin merkitykseltömiltä, mutta tutkijoille julkaisemisoikeutta ja salassapitoa koskevat säännökset ovat erittäin tärkeitä.

Akatemiaprofessori **Kari Alitalon** mukaan julkaisut ovat tiedemaailmassa yksi kaikkein tärkeimmistä kommunikointimuodoista, ja tutkijan uran kannalta ne ovat tietysti äärimmäisen tärkeitä.

– Tutkijan tieteellistä panosta, tutkimustoimintaa ja saavutuksia mitataan julkaisujen avulla. Varsinkin nuorten kunnianhimoisten tutkijoiden tavoite on julkaista mahdollisimman korkeatasoisissa tieteellisissä lehdissä ja mahdollisimman pian julkaisuluonnoksen valmistuttua, joten kaikki julkaisemista hidastavat muodollisuudet tulisi hoitaa mahdollisimman ripeästi, lääketieteen ja kirurgian tohtori Alitalo perustelee.

Tutkijat toivoisivat tutkimussopimuksissa olevien julkaisemista ja tutkimustulosten salassapitoa koskevien sääntöjen muotoilemista siten, että tutkimusta rahoittava yritys ei voisi rajattomasti pitkittää tutkimustulosten julkaisuprosessia. Tutkijoiden mielestä myös patentointimuodollisuudet olisi hoidettava mahdollisimman nopeasti.

Alitalon mukaan kolmesta kuuteen kukauteen on yleensä ollut kaikille osapuolille hyväksyttävä viive, jonka kuluessa yritys on saanut halutessaan tutkimustuloksen paten-

toinin vireille tai mahdolliset liikesalaisuutensa seuloitua julkaisuluonnoksesta, ja tutkija on saanut käsikirjoituksensa julkaistavaksi.

Alitalo ehdottaa, että tutkijoiden laatimia julkaisuluonnoksia käytettäisiin enemmänkin raportointaessa tutkimusyhteistyön tuloksia yrityksille.

Akateemisessa yhteisössä vierastetaan väliraportteja ja joskus jopa loppuraportteja, jos ne eivät ole samalla tieteellinen julkaisu.

– On hyvin helppoa saada tutkijat lähettämään kirjoittamansa julkaisukäsikirjoitus yritysosapuolelle luottamuksellisesti nähtäväksi ennen sen julkaisemista, mutta on paljon hankalampaa motivoida tutkijat kirjoittamaan erillisiä väliraportteja asiasta, Alitalo sanoo.

Menestyksen salaisuus

Professori Alitalon mukaan on olennaisen tärkeää, että yliopistotutkijoilla säilyy mahdollisuus keskittyä tieteelliseen tutkimustoimintaan. Ihanteellinen tutkimusprojekti olisikin sellainen, jossa projektiin kuluessa tutkimus saisi ohjautua vapaasti tieteen ehdoilla.

– Seurantajärjestelmien pitäisi olla akateemista kulttuuria ja innovaatiotoimintaa arvostavia siten, että tutkimusyhteisö saisi tehdä häiriintymättä tutkimustaan.

Tutkimusprojektin päätyttyä arvioitaisiin tutkimustuloksia niiden panos-hyöty-suhteessa, mutta muuten ei puututtaisi tutkimuksen tekemiseen.

Vaikka yritysrahoitus täydentää akateemista tutkimusrahoitusta, Alitalon mukaan innovatiivisen akateemisen kulttuurin säilyttäminen edellyttää, että yliopistoissa säilytetään tasapaino akateemisen tutkimusrahoituksen ja yritysrahoitteisten tutkimusprojektien kesken.

Molempia tarvitaan sopivassa suhteessa. Itse tutkimustyötä sekä avoimessa tutkimuksessa että sopimustutkimuksessa tulisi yliopistoissa tehdä akateemisen maailman ehdoilla ja tieteellisen innostuneisuuden ilmapiirissä.

– On oikeastaan mahdoton ajatella, että pääsisimme hyviin tuloksiin, mikäli aitoa intoa, uteliaisuutta ja uuden löytämisen riemua ei liittyisi myös yritysten rahoittamiin tutkimuksiin, Alitalo pohtii.

Pelkkä into ja sitoutuminen eivät vielä kuitenkaan takaa tutkimusyhteistyön johtavan menestystuotteiksi, sillä menestys on lopulta riippuvainen tutkimuksella aikaansaaduista tuloksista.

– Substanssiarvojen puutetta ei voi korvata millään muulla. Lisäksi prosessiin osallistuvien on oltava yhtä mieltä siitä, että kyseessä on merkittävä tutkimustulos.

Tämä tekee keksinnön ensimmäisen arvioinnin erittäin tärkeäksi, sillä sen perusteella ratkaistaan tutkimustuloksen kohtelu myöhemmin.

Tämä asettaa laatuvaatimuksia keksintöilmoitusten käsittelylle yliopistoissa ja yliopiston henkilöstön ammattitaidolle. Myös yritysosapuolen resurssit ja osaaminen tutkimustuloksen jatkokehityksessä ovat merkityksellisiä tulosten jatkokehityksen ja tuotteistamisen kannalta.

– Yliopiston täytyy huolellisesti valita ne yrityspartnerit, joilla on resurssit, aitoa osaamista, teknologiaa ja näkemys siitä, että tutkimushankkeessa päästään yhdessä pitkälle eteenpäin, Alitalo päättää. ■

Klaus Nyblin,
partner, asianajaja

Charlotta Henriksson,
senior associate, varatuomari
Asianajotoimisto Hammarström
Puhakka Partners Oy

Artikkelin ensimmäinen osa julkaistiin IPRinfo-lehden numerossa 5/2011.

Komission tiedonanto: Suuntaviivat Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 101 artiklan soveltamisesta horisontaalista yhteistyötä koskeviin sopimuksiin (2011/C 11/01), 14.1.2011.

Komission asetus No 1217/2010, Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 101 artiklan 3 kohdan soveltamisesta tutkimus- ja kehityssopimusten tiettyihin ryhmiin.